

Jesse Sahlstedt
Ville Tahkokorpi
Klaudia Leivo

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2024

SIJOITETTUJEN NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

Kyselytutkimus sijaishuollon työntekijöille

TIIVISTELMÄ

Jesse Sahlstedt, Ville Tahkokorpi & Klaudia Leivo

Sijoitettujen nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen, kyselytutkimus sijaishuollon työntekijöille

29 sivua ja 2 liitettä

Kevät 2024

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten syrjäytymiseen johtavia syitä. Tutkimuksella haluttiin antaa ääni lastensuojelun sijaishuollon työntekijöille ja kuulla heidän näkemyksiään aiheesta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi yksityinen lastensuojelun sijaishuollon palveluita tuottava Puistolakoti Oy, jonka työntekijöille tutkimus oli suunnattu. Tutkimus toteutettiin anonyymisti verkossa tehtävällä Webropol-kyselyllä. Tutkimuksessa saatu aineisto analysoitiin tiivistämällä vastaukset ja lajittelemalla ne tutkimuskysymysten, esille nousseiden teemojen ja alaluokkien alle.

Tutkimuksen vastausten perusteella yleisimmäksi syyksi nuorten syrjäytymiselle nähtiin kasaantuneet ongelmat ja ikätovereista syrjäytyminen. Ongelmat liittyivät sijaishuollon nuorten sosiaalisiin taitoihin, koulupudokkuuteen sekä heikkoihin ja liian myöhään aloitettuihin tukitoimiin. Myös perheeseen liittyvät ongelmat, kuten traumaattinen varhaislapsuus ja ylisukupolvinen huono-osaisuus, nousivat esiin vastauksissa.

Tutkimuksen tulosten sekä teorian valossa lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden syrjäytymistä voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä eri keinoin. Lastensuojelun sijaishuolto ei voi kuitenkaan yksinään ratkaista esimerkiksi nuorten mielenterveysongelmia tai tarjota tukea oppimisvaikeuksiin. Syrjäytymisen ehkäisyn osalta muutoksia täytyisi tehdä yhteiskunnallisella tasolla lainsäädännön, etenkin lastensuojelulain, osalta sekä välillisten resurssointien lisäämisellä esimerkiksi kouluhin ja mielenterveyspalveluihin.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, syrjäytyminen, syrjäytymisen ehkäisy

ABSTRACT

Klaudia Leivo, Jesse Sahlstedt, Ville Tahkokorpi

Prevention of social exclusion among youth in placement. A survey for child welfare workers

29 pages, 2 appendices

Spring 2024

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

This thesis aimed at exploring the different reasons leading to social exclusion among youth who are placed outside the home. Furthermore, to give a voice to child welfare workers in the foster care unit where the survey was conducted.

The research was conducted as a qualitative survey. The partner for this thesis was Puistolakoti Oy, a private child protection foster care provider. The survey was carried out anonymously via an online Webropol questionnaire. The survey results were analysed by summarising the answers and organizing them under the categories of research questions, reoccurring themes, and subclasses.

Based on the survey, the most common reasons for the social exclusion of young people in foster care were compounding struggles in multiple areas of life and losing contact with youth outside the foster care system. The recurring themes that came up in the research were limited social skills, dropping out of education and lacking support structures. Traumatic childhood experiences and growing up in underprivileged families were also major factors.

The results of this study and pre-existing research point at a variety of ways of helping and preventing social exclusion among youth who are placed into foster care. While the child protection services play a part in preventing social exclusion, the need for these services often arises from not receiving mental health treatment or support with schooling before it is too late. Changes need to be made on a societal level regarding the Child Welfare Act and the resources reserved for schooling and mental health services.

Key words: Child protection, foster care, social exclusion, marginalisation, prevention of social exclusion

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LASTENSUOJELUN PALVELUT JA ASIAKKUUS	5
2.1 Lastensuojelun avohuolto	6
2.2 Lastensuojelun sijaishuolto	7
2.3 Lastensuojelun jälkihuolto	8
3 SYRJÄYTYNEISYYS SIJAISHUOLLON ASIAKKAILLA.....	8
3.1 NEET-indikaattori	9
3.2 Syrjäytymiseen liittyvät riskitekijät sijoitetuilla nuorilla	10
3.3 Syrjäytymisen ehkäisy sijaishuoltoon sijoitetuilla nuorilla	11
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	12
5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ	13
6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON ANALYYSI	13
6.1 Aineiston keruu	14
6.2 Haastattelutulosten analysointi	15
7 TULOKSET	15
7.1 Kasautuneet ongelmat ja ikätovereista syrjäytyminen	16
7.2 Vakaan kasvu ympäristön ja erityisen tuen turvaaminen	18
7.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen tulevaisuudessa	20
8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	22
9 POHDINTA	24
LÄHTEET.....	26
LIITE 1. Kyselylomake	30
LIITE 2. Saatekirje	31

1 JOHDANTO

Syrjäytyneisyys on ajankohtainen ja kasvava ilmiö yhteiskunnassa. THL:n uusimman vuonna 2019 tehdyn tilaston mukaan töiden ja koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria oli Suomessa jo 48 000 (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022). Eri-tyisesti sijaishuoltoon sijoitetuilla nuorilla on havaittu muuta nuorisoa enemmän syrjäytymiskierteelle altistavia tekijöitä, esimerkiksi haasteita kouluttautumisen, työllistymisen, toimeentulon, aikaisen vanhemmuuden sekä mielenterveyden kanssa. Sijaishuoltoon päätyvillä lapsilla on monesti myös ylisukupolvisia haasteita esimerkiksi sosioekonomisen aseman, vanhempien päihteidenkäytön ja muiden elämänhallinnan vaikeuksien kanssa. Näiden haavoittuvuustekijöiden ta- kua tutkimme erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten syrjäytymistä il- miönä ja sen ehkäisemisen mahdollisuuksia sijais- ja jälkihuollon työntekijöiden näkökulmasta. (Kääriälä & Ristikari, 2020, Luku Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten aikuisuuden asemat)

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Puistolakoti Oy:n kanssa, joka tarjoaa las- tensuojelun sijais- ja jälkihuollon palveluita. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten syrjäytymiseen johtavia syitä sekä mahdollisuuksia syrjäytymisen ehkäisemiseen. Käytimme tiedonkeruuseen las- tensuojelutyöntekijöiden kvalitatiivisia haastatteluja. Tutkimuksella haluamme antaa äänen lastensuojelun ammattilaisille ja kuulla heidän näkemyksiään siitä mistä lastensuojelun, erityisesti sijaishuollon, asiakkaiden syrjäytyminen johtuu, miten syrjäytyminen näyttäytyy työssä, miten syrjäytymistä ehkäistään tällä het- kellä ja miten sitä voitaisiin ehkäistä paremmin tulevaisuudessa työntekijöiden näkökulmasta.

2 LASTENSUOJELUN PALVELUT JA ASIAKKUUS

Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (L 417/2007 1. §). Lasten oikeuksista säädetään lastensuojelulain lisäksi myös Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Nämä lait velvoittavat asettamaan lapsen edun aina etusijalle viranomaistoiminnassa. Lastensuojelulaissa määritellään myös lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen toimenpiteitä, joilla voidaan ehkäistä varsinaisen lastensuojelun asiakkuuden tarvetta. Tällöin puhutaan ehkäisevästä lastensuojelusta. (Mitä on lastensuojelu?, 2023.) Ehkäisevää työtä tehdään esimerkiksi kouluilla, neuvoloissa ja päivähoitossa. Vastuu ehkäisevän lastensuojelun järjestämisestä on kunnilla ja hyvinvointialueilla. Ehkäisevän lastensuojelun tukitoimien, kuten erityisen tuen saaminen koulussa ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. (Ehkäisevä lastensuojelu, 2024.)

Varsinaisen lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaiset palvelut koostuvat lastensuojelun avohuollosta, sijaishuollosta sekä jälkihuollosta (L 417/2007 3. §). Nämä palvelut vaativat lastensuojelun asiakkuuden. Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen tapahtuu lastensuojeluasian vireilletulosta. Lastensuojeluasian vireille tulo voi tapahtua monella eri tavalla, kuten esimerkiksi lapsesta tehdyn lastensuojeluilmoituksen kautta. Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä ryhtyy tekemään palvelutarpeen arviointia, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeen arvioinnin aloittaminen tai tekeminen ei kuitenkaan tarkoita vielä, että lastensuojelun asiakkuus alkaisi. (Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo, 2024.) Palvelutarpeen arviointi tulee aloittaa viipymättä asian vireille tulosta, viimeistään seitsemän arkipäivän kuluttua, ja arvioinnin tulee olla valmis viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta (L 1301/2014 36. §).

Lastensuojelun asiakkuus alkaa palvelutarpeen arvioinnin jälkeen, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä ja turvallista kasvua ja kehitystä, lapsi vaarantaa itse terveyttään ja kasvua ja kehitystään tai lapsi tarvitsee

lastensuojelun tukitoimia ja palveluja. Asiakkuus voi alkaa jo palvelutarpeen arvioinnin aikana tai sitä ennen, mikäli tilanne vaatii kiireellisiä toimia lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tai lapsi ja perhe saavat lastensuojelun palveluita ja tukitoimia ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista. (Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen, 2023.) Asiakkuuden alettua lapselle tehdään asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma tehdään avohuollon, sijaishuollon sekä jälkihuollon asiakkaille. (L 417/2007 30. §.)

2.1 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa lapsen vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia (L 417/2007 34. §). Vuonna 2022 lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli 36 996 lasta ja kodin ulkopuolelle sijoitettuja (huostaanotetut, kiireellisesti sijoitetut, avohuollon tukitoimena sijoitetut, jälkihuollon sijoittamat) oli yhteensä 17 885 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2023b). Avohuollon asiakkuus ja tukitoimet ovat aina ensisijaisia lastensuojelun tukitoimia ja sijaishuoltoon tai huostaanottoon ryhdytään vasta, mikäli nämä osoittautuvat riittämättömiksi. Avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan yhteistyössä lapsen sekä hänen vanhempiensa, huoltajien tai lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien järjestämisestä sekä rahoituksesta vastaavat hyvinvointialueet. (Lastensuojelun avohuolto, 2023.) Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvat tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, lapsen taloudellinen ja muu tuki, tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvitykseen sekä muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet (L 417/2007 36. §).

Lastensuojelun avohuoltoon kuuluu lisäksi mahdollisuus avohuollon tukitoimena tehtävään kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Avohuollon tukitoimena kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi ei kuitenkaan kuulu lastensuojelun sijaishuollon piiriin. Avohuollon tukitoimena tehtävä sijoitus perustuu vapaaehtoisuuteen ja sijoitukseen on saatava suostumus huoltajalta sekä yli 12-vuotiaalta lapselta.

Avohuollon tukitoimena tehtävästä sijoituksesta tulee kirjata asiakassuunnitelmaan sijoituksen tavoitteet, kesto sekä ajankohta milloin tavoitteiden toteutumista arvioidaan. (Sijoitus avohuollon tukitoimena, 2023.)

2.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen siirtymistä kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevat lapset voivat olla kiireellisesti sijoitettuja, huostaanotettuja tai sijoitettuna väliaikaisesti hallinto-oikeuden määräyksellä (L 417/2007 49. §). Kiireellinen sijoitus on luonteeltaan määräaikainen ja se voi kestää yhtäjaksoisesti maksimissaan 60 vuorokautta. Kiireellisen sijoituksen kriteerinä on, että lapsi on välittömässä vaarassa. Kiireellistä sijoitusta tehdessä lapsen sekä huoltajien mielipiteet tulee kuulla, mutta mielipiteiden kuulemisella ei tarkoiteta hallintolain mukaista kuulemistä. Kiireellinen sijoitus voidaan siis tehdä, vaikka lapsi tai huoltaja vastustaisivatkin toimenpidettä. (Kiireellinen sijoitus, 2023.) Huostaanotto on melko samankaltainen toimenpide kiireellisen sijoituksen kanssa. Huostaanotto on yleensä pidempiaikainen ja huostaanotto on toistaiseksi voimassa oleva eikä määräaikaan perustuva, kuten kiireellinen sijoitus. Huostaanotto lakkaa kuitenkin viimeistään lapsen täyttyessä 18 vuotta tai kun sille ei enää ole tarvetta. (Lastensuojelu.info, i.a.) Väliaikaisesti sijoitetuilla lapsilla tarkoitetaan lapsia, joiden huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskeva asia on vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, ja asiaa käsittelevä tuomioistuin on määrännyt lapselle olinpaikan käsitteilyn ajaksi (L 417/2007 83. §).

Lastensuojelun sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoidossa, ammatillisessa perhekodissa, lastensuojelulaitoksessa tai muussa lapsen tarpeita palvelevassa paikassa. Muu lapsen tarpeita palveleva paikka voi olla esimerkiksi sijoitus sukulaisen luokse yksityisenä sijoituksena. (Erilaisia mahdollisuuksia järjestää sijaishuolto, 2023.) Vuonna 2022 kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0–17-vuotiaita lapsia oli yhteensä 17 883. Näistä 8 456 (47,3 %) oli sijoitettuna lastensuojelulaitoksiin, 7 583 (42,2 %) sijoitettuna perheisiin, 1 012 (5,7 %) sijoitettuna ammatillisiin

perhekoteihin ja 832 (4,7 %) sijoitettuna muuhun paikkaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023a.)

2.3 Lastensuojelun jälkihuolto

Lastensuojelun jälkihuollon tarkoituksena on tarjota tukea kodin ulkopuolisessa sijoituksessa olleelle lapselle sijoituksen päättymisen lähestyessä tai sen jo päätyttyä. Suurin osa lastensuojelun jälkihuollon asiakkaista on täysi-ikäisiä, mutta mahdollisuus jälkihuoltoon kuuluu järjestää huostaanotetuille tai pitkäaikaisesti yksin avohuollon tukitoimena sijoitetuille lapsille iästä riippumatta. Lastensuojelun jälkihuoltoa toteutetaan asiakkaan tarpeiden mukaan. Lastensuojelun jälkihuolto voi esimerkiksi tarjota apua ensimmäisen asunnon hankintaan, tukea rahallisesti harrastuksissa tai apua tulevaisuuden suunnitteluun. Lastensuojelun jälkihuollon järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet. (Jälkihuolto, 2024.)

3 SYRJÄYTYNEISYYS SIJAISHUOLLON ASIAKKAILLA

Syrjäytyneisyydelle ei ole yhtä pysyvää määritelmää, koska sitä voi tarkastella monesta eri näkökulmasta yksilön ja yhteiskunnan tasolla. Usein syrjäytymiskeskustelussa esille nousevia seikkoja ovat esimerkiksi nuoren sosioekonominen asema, koulutustaso, työllistyminen, mielenterveyden haasteet, sosiaalinen turvaverkko tai sen puute ja nuoren haaveet sekä tavoitteet oman tulevaisuuden suhteen. Opinnäytetyön näkökulmaa rajatessamme viittaamme syrjäytyneillä kuitenkin 18–35-vuotiaisiin NEET-statusen omaaviin nuoriin aikuisiin, jotka ovat jääneet sekä työelämän että opintojen ulkopuolelle. NEET-lyhenne tulee sanoista Not in Education, Employment or Training, eli nuori ei ole työelämässä tai opiskelemissa. Tutkimme täysi-ikäisten sijaishuoltoon alaikäisenä sijoitettujen nuorten syrjäytymistä, koska vuonna 2020 uudistuneen pidentyneen

oppivelvollisuuden (L1214/2020) takia NEET-indikaattoria ei voida enää käyttää luotettavasti 15–18-vuotiailla nuorilla.

Valitsimme opinnäytetyössä tutkittavaksi erityisesti sijaishuoltovaihtoihin sijoitettujen nuorten syrjäytymisen, koska heillä on tilastollisesti muita nuoria huomattavasti suurempi todennäköisyys jäädä työelämän ja opintojen ulkopuolelle, elää toimeentulotuen varassa, päätyä pitkittyneeseen syrjäytymiskiarteeseen ja joutua työkyvyttömyyseläkkeelle. (Kääriälä & Ristikari, 2020, Luku Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten aikuisuuden asemat; Myrskylä, 2011, s. 17–18) Lakiuudistuksen myötä oppivelvollisuus on vuonna 2020 laajentunut 18. ikävuoteen tai kunnes oppivelvollinen on suorittanut ammatti- tai ylioppilastutkinnon (L 1214/2020 1. §). Tämän lakimuutoksen seurauksista nuorten syrjäytymiskiarteeseen ei vielä ole julkaistu tutkimustietoa.

3.1 NEET-indikaattori

Nykyään syrjäytymistä määriteltäessä viitataan usein NEET-indikaattoriin. Alun perin Englannissa 1999 käyttöön otettu termi viittasi 16–18-vuotiaisiin nuoriin, jotka jäivät työ- ja kouluelämän ulkopuolelle. (Ringbom ym., 2022, s. 148–153.) On kuitenkin tärkeää huomioida, että pelkkä NEET-status ei tarkoita, että nuori on syrjäytynyt. Poikkeustilanteita voivat olla esimerkiksi välivuodet ja muut vapaat koulusta, opiskelupaikatta jääminen tai vaikka lasten kotona hoitaminen. (Gissler ym., 2016.) NEET-status on kuitenkin usein yhteydessä syrjäytymiseen ja sitä voidaan pitää yhtenä sen suurimmista riskitekijöistä, koska ympäröivään yhteiskuntaan kiinnittymisessä, sosioekonomisen aseman parantamisessa ja sosiaalisten verkostojen luomisessa koulutus ja työelämä ovat erittäin tärkeitä tekijöitä. Viimeisin tilastoitu tieto NEET-nuorten lukumäärästä on vuodelta 2019, jolloin 15–24-vuotiaiden NEET-nuorten määrä oli 48 000. Näistä nuorista 37 000 oli iältään 20–24-vuotiaita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.)

3.2 Syrjäytymiseen liittyvät riskitekijät sijoitetuilla nuorilla

Vuonna 2011 julkaistussa työ- ja elinkeinoministeriön tilastotutkimuksessa todetaan, että lastensuojelun eri sijaishuoltovaihtoehtoihin sijoitetuilla 16–17-vuotiailla nuorilla on 4–5 kertaa suurempi riski joutua työn ja koulun ulkopuolelle sijoittamattomiin nuoriin verrattuna. Suuri osa sijoitetuista nuorista käy pelkän perusasteen opinnot ja vain harva käy jatko-opintoja, minkä vuoksi sijoitettujen nuorten työmarkkina-asema jää heikoksi. Sijaishuollon sijoitusvaihtoehtoihin nuoret päätyvät erinäisistä syistä, mutta taustalla on kuitenkin viranomaisten huoli lapsen pärjäämisestä ja hänen tarpeidensa täyttymisestä. Esimerkiksi turvaton kotiympäristö, vanhempien tai lapsen itsensä päihteiden käyttö ja haastava taloudellinen tilanne voivat olla tekijöitä nuoren sijoittamisessa sijaishuoltoon. Kaikki nämä tekijät jo itsessään lisäävät syrjäytymisen riskiä aikuisiällä. Lisäksi huostassa olleet saavat keskimäärin muuta väestöä aikaisemmalla iällä lapsia ja he asuvat muita nuoria useammin yksin, mitkä seikat voivat altistaa syrjäytymiselle. (Kääriälä & Ristikari, 2020, Luku Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten aikuisuuden asemat; Myrskylä, 2011, s. 17–18)

Yleinen syy huostaanotolle tai tarve lastensuojelun avohuollolle ovat ongelmat koulunkäynnissä. Suurimmalla osalla kouluvaikeudet helpottavat huostaanoton jälkeen, mutta osalla ne pysyvät samana tai voivat jopa pahentua. Huostassa olleiden koulutustaso vaihtelee lapsen sijoitushistorian mukaan, eli milloin lapsi on otettu huostaan, kuinka kauan sijoitus on kestänyt ja missä lapsi on sijoituksen aikana asunut. (Heino & Oranen, i.a.) Sijoitetuilla nuorilla voi olla huono itseluottamus, joka voi vaikuttaa opinnoista suoriutumiseen. Myös opettajien tai vanhempien odotukset nuoren kyvyistä voivat olla alhaiset. Lisäksi nuoren mieltä painavat asiat voivat aiheuttaa vaikeutta keskittyä oppimiseen. (Pesäpuu ry, i.a.-a.) Vaikeissa olosuhteissa kasvaneet lapset ja nuoret eivät kuitenkaan aina päädy vaikeuksiin tai huono-osaisuuteen aikuisena. Huostassa olleet voivat aikuisiällä pärjätä työmarkkinoilla yhtä hyvin, kuin vertaisensa, jos he ovat suorittaneet akateemisen tutkinnon. Myös pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneilla huostaanotetuilla erot muihin ylioppilaisiin verrattuna ovat työmarkkinoilla pienet. (Heino & Oranen, i.a.) Tärkeää ennaltaehkäisemisen kannalta on varhainen puuttuminen

koulunkäynnin vaikeuksiin ja tuen tarpeen kartoittaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa (Pesäpuu ry, i.a.-b).

3.3 Syrjäytymisen ehkäisy sijaishuoltoon sijoitetuilla nuorilla

Syrjäytymisen ehkäisyyn kannattaa panostaa erityisesti nuoren oppivelvollisuusikä aikana, sillä NEET-tilanteeseen päätyneitä nuoria aikuisia on vaikeampi löytää, tavoittaa ja auttaa haasteellisen elämäntilanteen pitkittyessä. (Forsyth ym., 2022, s. 9.). Lievempiin psykiatrisiin haasteisiin avun saamisen on todettu auttavan nuoria jonkin verran, mutta suurempi myönteinen vaikutus on psykososiaalisiin tekijöihin keskittymisellä. Psykososiaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi opiskelumuoti, urasuunnitelmat sekä yksinäisyyden ja koulukiusaamisen kokemukset. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tunnistamisen välineissä on vielä kehittämistä, mutta esimerkiksi Japanissa käytössä oleva NEET-Hikikomori Risk Factors -mittari ottaa laajasti huomioon myös nuorten psykososiaaliset haasteet, joiden on tarkimmin havaittu ennustavan nuoren syrjäytymisriskiä jo 14-vuotiailla. (Forsyth ym., 2022, s. 9.) Nuorten yksilöllisten haasteiden tunnistamista vaikeuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi poissaolot, sulkeutuneisuus ja kasvavat ryhmäkoot, joiden takia nuorten yksilöllisiin elämäntilanteisiin on vaikeampi kiinnittää huomiota kouluympäristössä. Monilla lastensuojelun sijaishuoltoon päätyneillä lapsilla on myös havaittu koulunkäyntiä vaikeuttavia keskittymiseen ja tarkkaavaisuuteen liittyviä haasteita. (Heino & Oranen, i.a.)

Henkilökohtainen tuki ja ohjaus ovat tärkeimpiä keinoja syrjäytymisriskissä olevien nuorten auttamisessa ja heidän koulunkäyntiinsä sitoutumisessa. (Batlle ym., 2022.). Hyvät välit nuorten ja heistä huolehtivien aikuisten välillä on tunnistettu kriittisen tärkeäksi tekijäksi keskeyttämisvaarassa oleville kouluun palaamiselle ja mielenterveyden ongelmista kärsivien kohdalla siellä pysymiselle. Hyvinvoinnin tukeminen on myös tärkeää, sillä se osoittaa välittämistä nuorille, sekä sen, että heidän tarpeisiinsa vastataan. Monet tarvitsevat apua omien ongelmien ja haasteidensa sanoittamiseen, sekä tukea niiden kohtaamiseen ja ratkaisuun. Tämä apu jäisi kuitenkin hakematta, jos nuori ei koe, että hänestä välitetään ja häntä tuetaan. (Batlle ym., 2022.)

Matalan kynnyksen yhteydenpito- ja osallistumismahdollisuuksien on havaittu tukevan erityisesti mielenterveyden haasteista kärsivien nuorten osallisuutta ja koulunkäyntimotivaatiota. Nuorten olisi hyvä päästä osallistumaan koulutukseen ja kanssakäyntiin heille sopivalla tavalla. Esimerkiksi verkossa tapahtuvat testit ja tekstichatilla tapahtuva yhteydenpito opettajiin helpottavat vaikeassa tilanteessa olevien nuorten osallistumista koulunkäyntiin. (Batlle ym., 2022.) Hyvät välit opettajiin ja muihin opiskelijoihin ovat tärkeimpiä suojaavia tekijöitä koulunkäynnin keskeyttämistä ja lopettamista vastaan. Vastavuoroisesti koulunkäynnin keskeyttäneiden motiiveja selvittäneessä tutkimuksessa huonot suhteet opettajiin ja muihin oppilaisiin, koulukiusaamisen kokemukset sekä omaan oppimistyyliin huonosti sopiva opetustapa olivat keskeisiä tekijöitä koulunkäynnin keskeyttämissä päätöksessä. (Araújo ym., 2022.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten syrjäytymiseen johtavia syitä. Käytämme tiedon keruuseen lastensuojelutyöntekijöiden haastatteluja. Tavoitteenamme on saada tietoa syrjäytymisestä antamalla ääni lastensuojelun ammattilaisille ja kuulemalla heidän näkemyksiään syrjäytymisen tekijöistä sijoitetuilla nuorilla. Tutkimuksella saatua tietoa voidaan tulevaisuudessa käyttää syrjäytymistä ehkäisevässä työssä.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

Mistä lastensuojelun asiakkaiden syrjäytyminen johtuu?

Miten lastensuojelun asiakkaiden syrjäytymistä ehkäistään tällä hetkellä?

Miten lastensuojelun asiakkaiden syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä paremmin tulevaisuudessa?

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Puistolakoti Oy:n kanssa. Puistolakoti Oy on vuonna 2020 perustettu yritys, joka tuolloin tarjosi lastensuojelun jälkihuollon palveluita. Vuonna 2021 toiminta laajeni lastensuojelun sijaishuoltoon, jolloin ensimmäinen sijaishuollon erityisyksikkö avattiin Helsingin Puistolaan. Tämän jälkeen yksiköitä on avattu vielä lisää ja Puistolakodeilla on nyt sijaishuollon yksiköt Helsingissä, Mäntsälässä sekä Hausjärvellä. Helsingissä sijaitseva erityisyksikkö on 5-paikkainen ja se on tarkoitettu 13–17-vuotialle huostaanotetuille lapsille. Mäntsälän ja Hausjärven erityisyksiköt ovat suunnattu nuoremmille 6–12-vuotialle huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimena sijoitetuille lapsille. (Pustolakoti, i.a.)

Opinnäytetyö toteutettiin Puistolakotien Hausjärven yksikössä Pienryhmäkoti Kellossa. Puistolakodit osallistuivat opinnäytetyön käytännön toteutukseen antamalla opinnäytetyön tekijöille luvan toteuttaa heidän henkilöstölleen kyselytutkimuksen opinnäytetyön aiheeseen liittyen. Puistolakodit myös tiedottivat kyselytutkimuksesta ja sen ajankohdasta henkilöstölleen omissa viestintäkanavissaan.

6 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON ANALYYSI

Teimme opinnäytetyön tutkimuksen kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ilmiötä tutkimuskohteen avulla vastaten kysymyksiin miksi, miten ja millainen. Tutkimuksen kohde on tarkkaan rajattu joukko ihmisiä ja tarkoituksena on tuottaa aineisto, joka voidaan analysoida huolellisesti. (Heikkilä, 2014). Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi

sähköisen kyselylomakkeen, sillä sen avulla saimme vastaukset selkeässä muodossa ja tulokset olisi helpoin analysoida. Tutkimuksen kohde sai näin myös vapauden pohtia kysymyksiä rauhassa ja vastata kyselyyn omalla ajallaan. Emme halunneet kerätä mitään henkilötietoja tutkimuksen aikana, joten kyselylomake soveltui senkin vuoksi hyvin aineistonkeruumenetelmäksi. Kyselylomakkeiden miinuspuolena on mahdollinen alhainen vastausprosentti sekä viivästyneet palautukset (Vilkkä, 2021). Koska tutkimuksemme oli laadullinen, ei vastausprosentilla ollut suurta merkitystä. Sähköisesti laaditussa kyselylomakkeessa on tärkeää varmistaa, että vastaajilla on yhtäläiset mahdollisuudet tietokoneen ja internetin käyttöön (Vilkkä, 2021). Meidän tapauksessamme kyselylomakkeen vastaajat pääsivät tekemään kyselyn työpäivän aikana, organisaation laitteilla.

6.1 Aineiston keruu

Opinnäytetyön toteutusta varten haettiin tutkimuslupa Puistolakotien Pienryhmäkoti Kelon yksikönjohtajalta tammikuussa 2024 ja lupahakemus hyväksyttiin vielä tammikuun aikana. Opinnäytetyön aineisto kerättiin Pienryhmäkodin ohjaajilta verkossa tehtävällä Webropol-kyselyllä (Liite 1). Kyselytutkimus koostui 6 avoimesta kysymyksestä, ja tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Kyselyyn vastaajille taattiin täysi anonymiteetti ja kysymykset laadittiin siten, että vastaajaa ei voinut yksilöidä vastausten perusteella. Kyselytutkimusta pilotoitiin ensin yhdellä yksikönjohtajan valitsemalla satunnaisella työntekijällä ja tutkimuksen yhtä kysymystä muokattiin saadun palautteen perusteella. Varsinainen kyselytutkimus toteutettiin helmikuussa 2024, jolloin Pienryhmäkoti Kelon yksikönjohtaja lähetti sähköisesti työntekijöille saatekirjeen, joka sisälsi linkin kyselytutkimukseen. (Liite 2). Tämän jälkeen Pienryhmäkodin työntekijöillä oli 2 viikkoa aikaa vastata kyselyyn. Saatekirje lähetettiin yhteensä 11 työntekijälle ja vastauksia kyselyyn saatiin 6 työntekijältä.

6.2 Haastattelutulosten analysointi

Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysillä saadaan yleistetty ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja sen tarkoituksena on sanallisesti kuvata aineiston sisältöä. Analyysin ideana on muodostaa aineistosta selkeämpi ja loogisempi uusi kokonaisuus hajottamalla ja uudelleen kokoamalla aineisto. Näin saadaan aineisto, jonka avulla tutkittavasta ilmiöstä on helpompi tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Lähdimme analyysissämme liikkeelle aineiston tiivistämisestä, eli karsimme pois kaikki ylimääräiset sanat. Tämän jälkeen erottelimme vastauksista saatuja yhtäläisiä teemoja ja jaoin ne ylä-, ala- ja pääluokkiin kunkin tutkimuskysymyksen alle. Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan toteuttaa monella eri tapaa, mutta pääasiassa siihen sisältyvät tietyt vaiheet. Aluksi aineistosta kerätään kiinnostavimmat havainnot, eli ne, joilla saadaan vastattua tutkimuksen tarkoitukseen tai tutkimusongelmaan. Sen jälkeen aineisto litteroidaan tai koodataan, eli tehdä yhteenveto saaduista tuloksista ja jäsenellä tekstiä myöhempää luokittelua varten. Seuraavassa analyysin vaiheessa aineistoa luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Teimme ala-, ylä- ja pääluokkiin jaotelluista teemoista kaavion ja sen pohjalta lähdimme kirjoittamaan auki tutkimustuloksia.

7 TULOKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli haastatella sijaishuollon työntekijöitä ja saada sitä kautta tietoa sijoitettujen nuorten syrjäytymiseen johtavista syistä. Aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella ja tulokset analysoitiin. Kyselytutkimuksesta saatu aineisto purettiin ja vastaukset käytiin läpi kysymys kerrallaan. Aineisto eroteltiin tutkimuskysymys kerrallaan vaikuttaviin tekijöihin ja näin saatiin

luokiteltua eri teemoja. Vastauksissa puhuttiin välillä nuorista ja välillä lapsista. Käytämme tässä tulosten esittelyssä kuitenkin pääasiassa sanaa nuori.

7.1 Kasautuneet ongelmat ja ikätovereista syrjäytyminen

Vastauksissa nousi vahvasti esiin koulunkäynti ja sen haasteet. Syynä syrjäytymiselle nähtiin koulutustason heikkous sekä haluttomuus opiskella tai käydä koulussa. Toisaalta esiin nostettiin oppimisen vaikeudet, jotka voivat viedä motivaatiota opiskelusta. Myös koulukiusaaminen nostettiin vaikuttavaksi tekijäksi. Yksi vastaajista mainitsi, että sijoitetut nuoret hakevat helposti huomiota väärin perustein koulussa ja saavat näin itselleen huomiota, josta he ovat aiemmin jääneet paitsi. Koulusta poissa oleminen nähtiin pitkällä aikavälillä vaikuttavana tekijänä ikätovereista syrjäytymiseen ja sosiaalisten kanssakäymisten heikkenemiseen. Tämä taas edelleen johtaa siihen, että kouluun palaamisesta tulee entistä haastavampaa. Esille nostettiin myös omiin oloihin, puhelimen tai pelien ääreen vetäytyminen. "...kavereiden kanssa ei vietetä enää aikaa vapaa-ajalla muuta kuin koulussa IRL." IRL on lyhenne sanoista In Real Life, ja viittaa kasvotusten tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Nuorten vuorovaikutustaidot eivät pääse kehittymään ja tämä taas lisää mahdollisia ristiriitoja ryhmätilanteissa.

Kyselytutkimuksen vastauksissa nousi toistuvasti esille vanhempien rooli nuoren syrjäytymisriskissä. Traumaattiset kotioloit ovat suuri tekijä useimmilla lastensuojelun sijaishuollon sijoituksiin päätyneillä lapsilla. Vastauksissa puhuttiin myös siitä, miten lastensuojelun parissa painotetaan liikaa vanhempien luona asumista lapselle parhaana ratkaisuna — silloinkin kun koti ei enää ole lapsen pääasiallinen asuinpaikka. Riskitekijöiksi nostettiin myös vanhempien ulkomaalaistausta ja haasteet vanhempien kotoutumisessa.

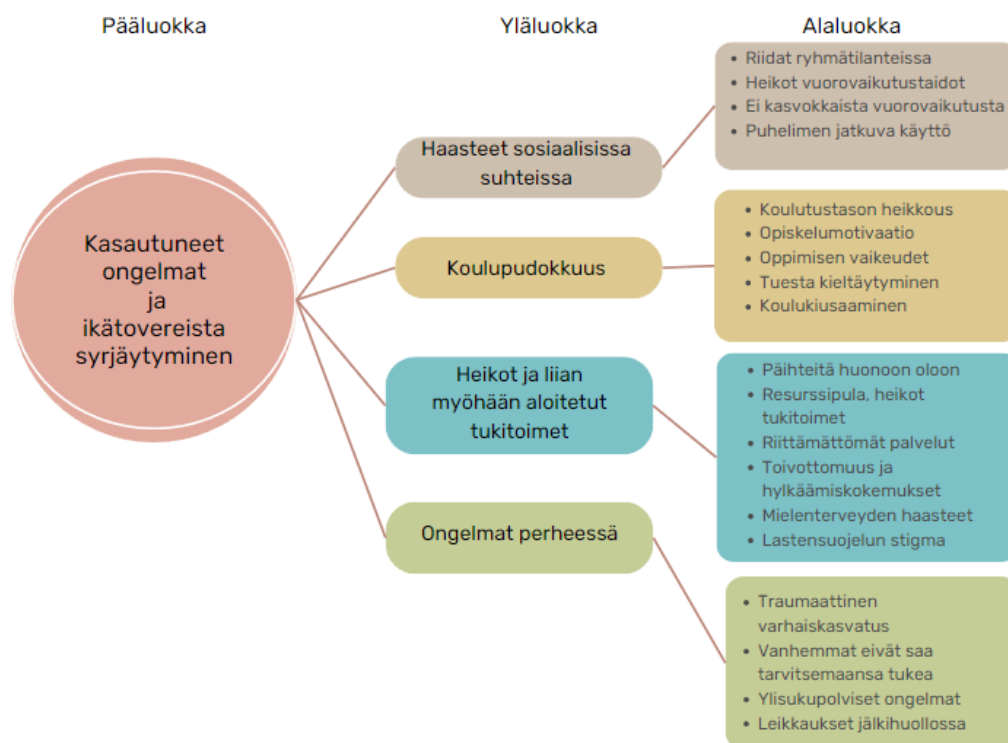
...toisinaan alhaisemmat tulot, vaihtuvat perherakenteet, työttömyys, vanhemman oma mielenterveys- tai päihdeongelma, johtaa vaikeisiin ja jatkuviin ristiriitatilanteisiin kotona. Myös lähisuhdeväkivalta on merkittävä riskitekijä. Varsin usein ollaan myös tilanteessa, että vanhempien eroprosessi on saattanut olla hyvin riitaisa.

Ajattelen, että liian höllät ja liian myöhään aloitetut tukitoimet lisäävät mahdollisuutta lapsen hylkäämiskokemuksille ja herkkyykskausien "menetyksille".

Monesti vanhemmatkaan eivät saa tarvitsemaansa tukea ajoissa, mikä voi pitkittää vaikeaa ja traumaattista tilannetta. Traumaattisilla kokemuksilla lapsuudessa on pitkäkantoisia vaikutuksia, jotka voivat ilmetä esimerkiksi mielenterveyden ongelmina, päihteiden käyttönä, luottamuksen menettämisenä vanhempiin tai yhteiskuntaan ja keskimääräistä voimakkaampana ikätovereiden hyväksynnän tarpeena.

Kyselyn tuloksissa nousi toistuvasti esille nuorille, sekä heidän vanhemmilleen, saatavilla olevien palvelujen riittämättömyys. Lapset eivät saa tarvitsemaansa tukea mielenterveyteen ja tunne-elämän haasteisiin liittyviin ongelmiin, mikä johtaa ongelmien kasautumiseen sekä koulunkäynnin että sosiaalisten suhteiden vaarantuuessa. Ongelmien kierrettä on vaikea keskeyttää, kun vaatimustaso nousee jatkuvasti opintojen edetessä.

Kiristyneen lastensuojelulain koettiin rajoittavan liiallisesti lastensuojelutyöntekijöiden oikeuksia puuttua nuorten ongelmalliseen käytökseen ajoissa, ja sen on havaittu edistävän nuorten syrjäytymiskehitystä. Nuorille asetetuista rajoista on vaikeampi pitää kiinni, mikä johtaa useammin ongelmakäytökseen. Syrjäytymisriskiksi mainittiin myös nuorten kasvava rikollinen toiminta, jengiytymiset sekä lastensuojeluun liittyvä stigma.

KUVIO 1. Syrjäytymisen riskitekijät lastensuojelun asiakkailla

7.2 Vakaan kasvuympäristön ja erityisen tuen turvaaminen

Syrjäytymistä ehkäistään haastateltujen mukaan lastensuojelun sijaishuollossa tukemalla nuorten sosiaalisia taitoja, lisäämällä voimavaroja arkeen sekä pyrkimällä saamaan nuorelle hänen tarvitsemaansa tukea. Vastauksissa kerrotaan, että nuoria kannustetaan yhteiseen toimintaan ja vuorovaikutus- sekä ryhmätaitoja tuetaan ryhmässä toimimisen ja arjen askareitten lisäksi myös etsimällä nuorelle ikätasoista leikki- tai harrastusseuraa. Koulunkäynti on yhden vastauksen mukaan edellytyksenä ”ylimääräiselle kivalle”. Syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä mainittiin myös päihteiden käytön estäminen. Päihteiden käytöstä puhuttiin kyselyn vastauksissa itselääkintänä ja pahoinvoinnin oireena. Näihin liittyen nousi vastauksissa esille se, että lastensuojelun työntekijät joutuvat ottamaan saatavien resurssien puitteissa vastuuta myös hoidollisesta kanssakäymisestä, koska nuoret eivät monesti pääse tarvitsemiensa mielenterveyspalveluiden pariin.

Koulunkäynnin turvaaminen ja koululta saatu tuki nähtiin vastauksissa oleellisena tekijänä nuoren koulunkäynnin haasteiden suhteen. Koulunkäynnin vaikeuksiin pyrittiin saamaan apua koululta esimerkiksi tukiopetuksen muodossa. Nuoria kuitenkin kannustetaan hakemaan ja vastaanottamaan apua, jotta koulunkäynti olisi sujuvampaa. Yleisen terveydenhuollon resurssipulan takia nuorille on vaikea saada heidän tarvitsemiaan palveluita, ja yhdessä vastauksessa ehdotettiin kovempaa painostusta palveluntarjoajien suuntaan työntekijöiden toimesta palveluiden turvaamiseksi.

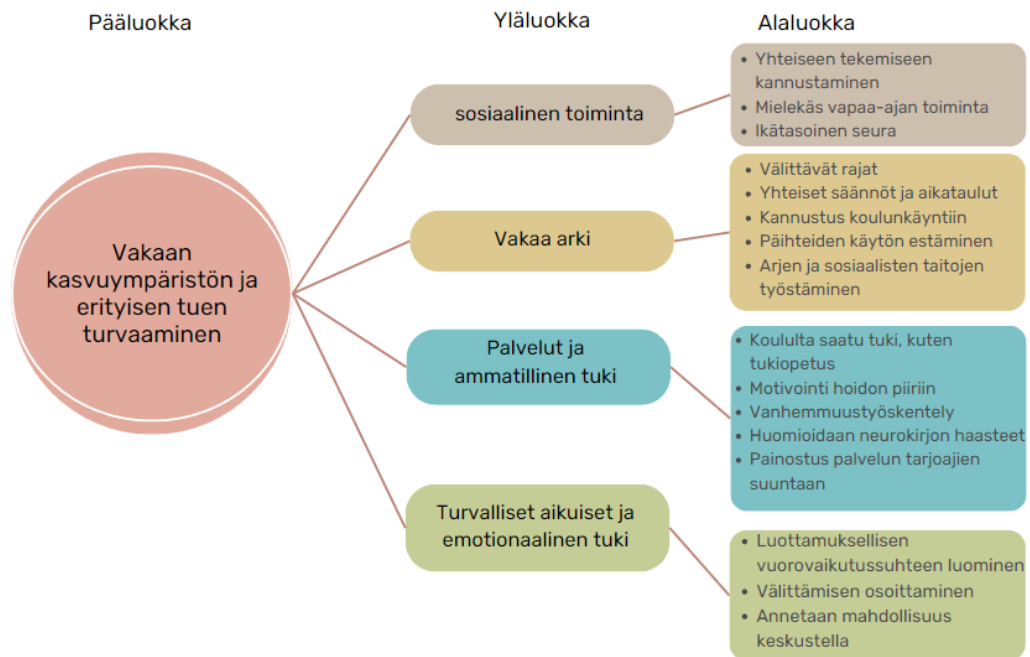
Vanhemmilla on myös tärkeä rooli syrjäytymisen ehkäisyssä yhden haastatellun mukaan, vaikka nuori olisi jo lastensuojelun asiakkaana.

Mikäli vanhempi on omien haasteidensa takia tilanteessa, ettei pysty tarjoamaan riittävää tukea lapsen tarvitsemalla tavalla on tehtävä usein sijaishuollon aikuisilla. Olisi kuitenkin tärkeää vahvistaa vanhempien saamaa tukea, jotta heillä olisi paremmat edellytykset tukea omaa lastaan hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla.

Vanhemmustyöskentelyllä pyritään auttamaan nuorten vanhempia vastaamaan heidän lastensa tarpeisiin. Vanhemmilla on monesti omia haasteita esimerkiksi mielenterveyden tai päihteidenkäytön parissa, mikä on johtanut lastensuojelun tarpeeseen. Vanhempia tukemalla ja ammatillisen tuen pariin kannustamalla voidaan auttaa myös nuoria. Yksi haastatelluista kirjoittaakin syrjäytymisen ehkäisyssä aiheesta: ”Vanhemmustyöskentely, joka tukee vanhempia vastaamaan lapsensa tarpeisiin”.

Tärkeitä tekijöitä syrjäytymisen ehkäisyssä haastateltujen mukaan oli myös arjen voimavarojen tukeminen rajoja asettamalla, yhteisillä pelisäännöillä ja aikatauluista kiinni pitämisellä. Kun arjen perusasiat ovat kunnossa, pyritään yhden haastatellun mukaan siihen, että jokainen lapsi kävisi koulua ja saisi ikätasois- taan leikkiseuraa. Tämän lisäksi nuorille pyritään osoittamaan, että saatavilla on aikuinen, joka välittää heistä. Tästä nostettiin vastauksissa esimerkeiksi nuoren aktiivinen kuunteleminen, tukeminen ja auttaminen haasteissa ja mahdollisuuden antaminen asioista keskustelemiseen. Emotionaalisen tuen lisäksi tärkeää

haastateltujen mukaan oli rajojen asettaminen ja ylläpitäminen vakaan arjen turvaamiseksi. Lähes kaikki vastaajat mainitsivat nuorten koulunkäynnin tukemisen tärkeydestä, eli nuoria kannustetaan koulunkäyntiin ja pidetään opiskelua myös edellytyksenä kivalle vapaa-ajan tekemiselle.

KUVIO 2. Miten syrjäytymistä ehkäistään sijaishuollossa

7.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen tulevaisuudessa

Kyselytutkimukseen vastanneiden mukaan vielä entistä enemmän voitaisiin kiinnittää huomiota riittävän läheiseen kontaktiin ja välittävän ilmapiirin luomiseen nuorten kanssa. Kolmessa vastauksessa puhuttiin työntekijän ja nuoren vuorovaikutuksesta. Yksi vastaajista kirjoittaa:

Luodaan lapsille/nuorille ilmapiiri, että aikuisille voi puhua, pidetään huoli, ettei jäädä huoneisiin olemaan ja pelaamaan. Näytetään se, että meitä kiinnostaa heidän asiat.

Ikätasoisien seuran ja kanssakäymisen tarjoamista esimerkiksi harrastusten parissa ehdotettiin myös yhtenä tekijänä syrjäytymisen ehkäisyyn. Koulunkäynnin

tukeminen nousi vastauksissa esille teemana myös parannusehdotuksissa. Yksi vastaajista kirjoittaa:

Koulumaailman kanssa tehdään jo nyt tiivistä yhteistyötä, mutta tarvitaan varmasti vielä lisää ratkaisuja, joilla koulupudokkaat saadaan takaisin kouluun. Pelkkä sijoitus kodin ulkopuolelle ei tätä dilemmaa ratkaise.

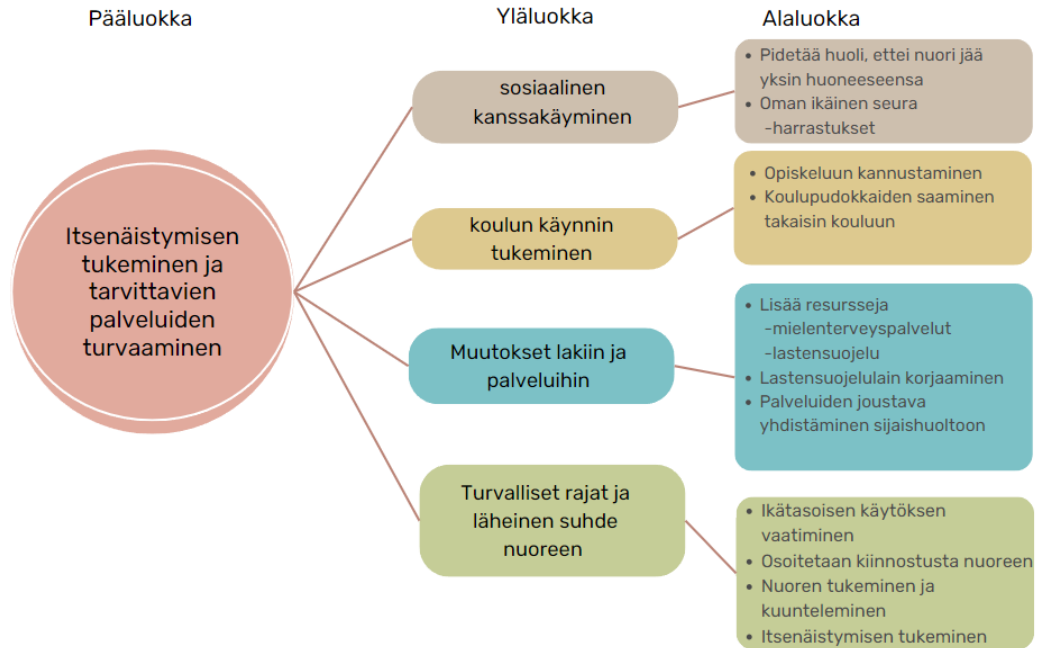
Kaksi vastaajista mainitsi kannustamisen opiskeluun, mutta myös jatko-opinnot, kesätöiden hakeminen ja rahankäyttö nousivat itsenäistymistä tukeviksi teemoiksi. Vastauksissa nousi toistuvasti esille myös uudistunut lastensuojelulaki. Yksi haastatelluista kommentoi:

Lastensuojelulakiin pitäisi ensimmäisenä puuttua ja sitä kautta lisätä työntekijöiden oikeuksia puuttua lasten ja nuorten asioihin niiden vaatimalla tavalla.

Myös toinen vastaajista koki lastensuojelulain vaikeuttavan työntekoa:

Unelmamaailmassahan kaikissa lastensuojeluyksiköissä tehdään jo nyt kaikkemme. Kuitenkin resursoinnit ja liian tiukasti tulkittu lastensuojelulaki, kiitos Räty, sitoo käsiä monessa paikassa.

Lastensuojeluyksikön ulkopuolisiin teemoihin liittyen terveydenhuollon palvelujen yhdistämisen osaksi sijaishuoltoa sitä tarvitsevien nuorten kohdalla uskottiin yhdessä vastauksessa olevan eniten vaikuttava muutos.

KUVIO 3. Miten syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä paremmin tulevaisuudessa

8 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyö on toteutettu Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n eettisten suositusten mukaisesti. Suositusten mukaan ammattikorkeakouluopiskelijan on hallittava opinnäytetyötä tehdessään hyvä tieteellinen käytäntö ja vastuut, ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen yleiset periaatteet sekä eettisen ennakoarvioinnin lähtökohdat, tarpeellisuus ja arviointimenettely (Arene ry, i.a.). Opinnäytetyöprosessi aloitettiin sopimalla yhteistyöstä Puistolaketien kanssa kirjallisella sopimuksella ja yleisillä rajauksilla. Haimme opinnäytetyötämme varten tutkimusluvan Puistolakodeilta ennen tutkimuksen toteuttamista. Pohdimme, miten voisimme toteuttaa tutkimuksen mahdollisimman luotettavasti ja kuitenkin välttyä samalla henkilötietojen käsittelyltä. Päädyimme ratkaisuun, jossa kolmas osapuoli toimii kyselytutkimuksen saatekirjeen välittäjänä Puistolaketien työntekijöille. Saatekirje sisälsi linkin kyselytutkimukseemme ja täten emme tienneet

mahdollisten vastaajien henkilöllisyyksiä eli vastaajat olivat meidän näkökulmastamme anonyymeja.

Tietojen anonymisoinnilla tarkoitetaan henkilötietojen käsittelyä siten, että niistä ei voi tunnistaa vastaajan henkilöllisyyttä. Tietojen anonymisoinniksi ei kuitenkaan riitä pelkkä mahdollisuus vastata nimettömänä, sillä myös kerättävä aineisto voi sisältää riskin henkilötiedon paljastumisesta esimerkiksi tutkimuksen kysymysten vastausten perusteella. (Tietosuojavaltuutetun toimisto, i.a.) Anonymiteettiä vahvistamiseksi opinnäytetyön kyselytutkimukseen vastattiin ilman erillistä tunnistautumista ja kysymykset laadittiin siten, että niistä ei voinut päätellä vastaajan henkilöllisyyttä. Tutkimukseen osallistujia informoitiin tutkimuksen saatekirjeessä siitä, että kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja että kyselyn vastauksia voidaan käyttää opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön luotettavuutta pyrittiin lisäämään ennen varsinaista toteutusta pilotoimalla kyselyä yhdellä yksikön työntekijöistä. Kyselytutkimuksen erästä kysymystä muokattiin saadun palautteen perusteella. Olemme kuvailleet jokaisen tutkimusprosessimme vaiheen opinnäytetyössä, jotta lukija pystyy arvioimaan prosessin kulkua ja tulosten luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että lukija sekä tutkimuksen tekijä päätyvät samaan tulokseen tutkimustekstissä. Tutkimusprosessin kulku, tehdyt päättelyt ja tulkinnat tulisi siis kuvailla mahdollisimman tarkasti tutkimusraportissa ja havainnollistaa tulkintaa aineistokatkelmilla. (Vilkka, 2021.) Opinnäytetyössä on käytetty ainoastaan luotettaviksi tiedettyjä lähteitä. Opinnäytetyömme on toteutettu itsenäisesti ja ilman plagiointia.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli antaa ääni lastensuojelun työntekijöille ja kuulla heidän näkemyksiään lastensuojelun sijaishuollon nuorten syrjäytymiseen liittyen. Erityisesti halusimme tietää mistä lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden moninkertainen syrjäytymisriski työntekijöiden näkökulmasta johtuu, miten syrjäytymistä tällä hetkellä pyritään ehkäisemään ja miten sitä voitaisiin ehkäistä paremmin tulevaisuudessa. Tutkimuksen tavoitteet voidaan katsoa saavutetuiksi. Työntekijöistä valtaosa osallistui tutkimukseen ja tutkimuksessa saatujen vastausten laatu oli hyvä. Vastajat olivat käyttäneet vastauksiin riittävästi aikaa ja vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat pitkiä.

Tutkimuksen tulosten sekä teorian valossa lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden syrjäytymistä voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä eri keinoin. Lastensuojelun sijaishuollon mahdollisuudet vaikuttaa syrjäytymiskehitykseen ovat tällä hetkellä jokseenkin rajalliset. Sijaishuollon työntekijät voivat kannustaa ja yrittää motiivoida nuoria koulun käyntiin, mutta koulussa käyminen riippuu lopulta nuoren omasta halukkuudesta sitoutua koulun käyntiin. Lisäksi sijaishuolto voi tarjota nuorille turvallisen kasvuympäristön ja vakaan arjen turvallisten aikuisten kanssa. Lastensuojelun sijaishuolto ei voi kuitenkaan yksinään ratkaista esimerkiksi nuorten mielenterveysongelmia tai tarjota tukea oppimisvaikeuksiin. Syrjäytymisen ehkäisyn osalta muutoksia täytyisi tehdä yhteiskunnallisella tasolla lainsäädännön, etenkin lastensuojelulain osalta sekä välillisten resurssointien lisäämisellä esimerkiksi kouluihin ja mielenterveyspalveluihin.

Nuorten mielenterveysongelmiin saatetaan keksiä ratkaisuksi nuoren sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Mielenterveysongelmien hoito ei kuitenkaan ole sijaishuollon pääasiallinen tehtävä. Toisaalta lastensuojelun stigma saattaa estää haastavissa tilanteissa olevia perheitä hakemasta apua, jolloin ongelmat pääsevät kasaantumaan. Olisikin tärkeää, että lastensuojelun stigmaa saataisiin poistettua, jotta perheet saisivat apua hyvissä ajoin.

Opinnäytetyömme aikataulu oli tiukka, sillä opinnäytetyömme ideapaperi hyväksyttiin vasta marraskuussa 2023. Suunnitelma esitettiin ja hyväksyttiin heti perään joulukuussa 2023. Jälkeenpäin ajateltuna koko opinnäytetyön prosessille olisi voinut varata hieman enemmän aikaa. Tosin tiukka aikataulu ei johtunut ainoastaan meistä tekijöinä sillä alkuperäinen ajatuksemme oli tehdä opinnäytetyö syrjäytymiseen liittyen toisen-asteen oppilaitokselle. Lähetimme kyselyitä kymmenille eri oppilaitoksille yhteistyöhön liittyen. Suurin osa oppilaitoksista ei vastannut ollenkaan ja ne, jotka vastasivat, ilmoittivat että heillä on jo olemassa olevat toimintamallit syrjäytymiseen ja sen ehkäisyyn liittyen eivätkä he tarvitse aiheeseen liittyen opinnäytetöitä. Erään oppilaitoksen kanssa yhteistyöstä sopiminen oli jo melko pitkällä, kunnes tämäkin oppilaitos kieltäytyi. Päätimme tässä kohtaa vaihtaa näkökulmaamme ja suunnata katseemme lastensuojeluun, jossa tiesimme syrjäytymisen olevan iso ongelma. Tämän jälkeen päädyimme kontaktoimaan Puistolakoteja, joiden kanssa lopulta saimme sovittua opinnäytetyön yhteistyöstä. Koemme kuitenkin, että kaikki nämä vastoinkäymiset opinnäyteprosessin aikana ainoastaan vahvistivat ammatillista osaamistamme.

LÄHTEET

- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. (i.a.). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTI-SET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>
- Araújo, H., Macedo, E., Nada, C., & Santos, S. (13.8.2020). What do young adults' educational experiences tell us about Early School Leaving processes? *European Educational Research Journal* 19(5), 387–397. Saatavilla 30.11.2023. <https://journals-sagepub-com.anna.diak.fi/doi/full/10.1177/1474904120946885>
- Battle, I., Brown, C., Douthwaite, A., & Savvides, N. (19.10.2022). Five mechanisms for tackling the risks to NEETHood: introducing a pathway to change to guide educators' support strategies. *International Journal of Adolescence and Youth* 27, 457–474. Saatavilla 30.11.2023. <https://doi.org/10.1080/02673843.2022.2130082>
- Ehkäisevä lastensuojelu. (23.4.2024). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>
- Erilaisia mahdollisuuksia järjestää sijaishuolto. (7.12.2023). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-toiminta/sijaishuolto/erilaisia-mahdollisuuksia-jarjestaa-sijaishuolto>
- Forsyth, K., Fitzpatrick, L., Maciver, D., Prior, S., Roy, A., & Tayfur, S. (11.3.2022). Associations between Adolescent Psychosocial Factors and Disengagement from Education and Employment in Young Adulthood among Individuals with Common Mental Health Problems. *Journal of Youth and Adolescence* 51, 1397–1408. Saatavilla 30.11.2023. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01592-7>

- Gissler, M., Larja, L., Merikukka, M., Paananen, R., Ristikari, T., & Törmäkangas, L. (27.4.2016). *NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä*. Tilastokeskus. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/neet-indikaattori-kuvaa-nuorten-syrjaytymista/>
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita Publishing Oy.
- Heino, T., & Oranen, M (i.a.). *Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti – erityistäkö?* http://sijoitettulapsikoulussa.fi/wp-content/uploads/2022/09/Lasten_erytishuolto_ja_opetus_suomessa_2013.pdf
- Jälkihuolto. (26.2.2024). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
- Kiireellinen sijoitus. (7.12.2023) Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>
- Kääriälä, A. & Ristikari, T. (2020). Teoksessa Hakovirta, M., Kallio, J. (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Vastapaino.
- L 1214/2020. Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelu.info. (i.a.). Sijaishuolto. Saatavilla 20.11.2023 <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>
- Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen. (7.12.2023). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasiakkuuden-alkaminen>
- Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo. (8.4.2024). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo>

- Lastensuojelun avohuolto. (7.12.2023). Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto>
- Mitä on lastensuojelu?. (7.12.2023) Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Myrskylä, P. (2011). *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>
- Pesäpuu ry. (i.a.-a). *Sijoitettu lapsi koulussa – Pieni opas sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi*. Sisukas-projekti. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/12/Pieni-opas-sijoitetun-lapsen-koulunkaynnin-tueksi.pdf>
- Pesäpuu ry. (i.a.-b). *Sosiaalityöntekijöille*. <http://sijoitettulapsikoulussa.fi/sosiaalityontekijoille/>
- Puistolakoti. (i.a.). Puistolakoti Oy. Saatavilla 26.11.2023 <https://puistolakoti.fi/>
- Ringbom I., Suvisaari, J., Kääriälä, A., Sourander, A., Gissler, M., Ristikari, T., & Gyllenberg. (2022). D. Psychiatric disorders diagnosed in adolescence and subsequent long-term exclusion from education, employment or training: longitudinal national birth cohort study. *The British Journal of Psychiatry*, 220(3), 148–153. <https://www.cambridge.org/core/journals/the-british-journal-of-psychiatry/issue/A182FC2433E555D4D007E60AC43368D0>
- Sijoitus avohuollon tukitoimena. (5.12.2023) Teoksessa Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (12.5.2023a). Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä (THL) (ind. 191), Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, joiden sijoituspaikkana ammatillinen perhekoti, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista (THL) (ind. 417), Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, joiden sijoituspaikkana laitos, % kaikista kodin ulkopuolelle

sijoitetuista lapsista (THL) (ind. 419), Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, joiden sijoituspaikkana muu, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista (THL) (ind. 420), Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, joiden sijoituspaikkana perhe, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista (THL) (ind. 418). Sotkanet.fi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (24.10.2022). Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaitymisen-ehkaisy#maara>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (16.5.2023b). Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tietosuojavaltuutetun toimisto. (i.a.). *Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot.*

Saatavilla 13.5.2024 <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi.*

Tammi.

Vilka, H. (2021). *Tutki ja Kehitä.* PS-Kustannus.

LIITE 1. Kyselylomake

Miten syrjäytyminen ja sen lieveilmiöt näkyvät tällä hetkellä työssäsi?

Miten syrjäytymistä ehkäistään tällä hetkellä työpaikallasi?

Työ- ja elinkeinoministeriön 2011 tekemän selvityksen mukaan lastensuojelun sijaishuollon sijoituksiin päätyvillä nuorilla on 4–5 kertaa korkeampi syrjäytymisriski, kun muilla nuorilla. Mistä tekijöistä lastensuojelun asiakkaiden tavallista korkeampi syrjäytymisen riski mielestäsi johtuu?

Kuinka tärkeäksi koet lastensuojelun jälkihuollon merkityksen syrjäytymisen ehkäisyssä?

Miten uskot lastensuojelun jälkihuoltoon suunniteltujen leikkausten vaikuttavan nuorten syrjäytymiseen?

Millaisilla toimilla syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä tulevaisuudessa paremmin työssäsi?

LIITE 2. Saatekirje

Hei!

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin kampuksen sosionomiopiskelijoita, ja olemme toteuttamassa opinnäytetyötä kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisystä. Koska työskentelette läheisesti näiden sijaishuollon palveluihin sijoitettujen nuorten ja lasten kanssa, on teidän kokemuksenne ja näkemyksenne erityisen arvokkaita, ja haluamme antaa teille mahdollisuuden tuoda ajatuksianne ilmi. Kyselytutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa, miten näette ja koette syrjäytymiseen liittyviä tekijöitä työssänne sekä miten syrjäytymistä voisi paremmin auttaa ehkäisemään lastensuojelun sijaishuollon piirissä.

Kyselyhaastattelu toteutetaan verkkolomakkeen kautta Webropolissa ja se on täysin anonyymi. Aikaa kyselyyn vastaamiseen sen aukeamisen jälkeen on kaksi viikkoa. Haastatteluun osallistuminen on teille täysin vapaaehtoista, mutta arvostamme suuresti jokaista vastausta. Saamme kyselyn vastaukset näkemättä, kuka vastauksen on lähettänyt. Emme kerää lomakkeessa mitään henkilö- tai tunnistetietoja ja varmistamme, ettei mahdollisesti opinnäytetyöhön päätyvät kommentit ole yhdistettävissä kehenkään yksityishenkilöön. Huolehdimme ettei kukaan ulkopuolinen pääse kyselyn tuloksiin käsiksi, ja kaikki haastatteluista saatu tutkimusmateriaali poistetaan heti opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on toukokuussa 2024.

Ystävällisin terveisin,

Jesse Sahlstedt, Klaudia Leivo ja Ville Tahkokorpi

Opinnäytetyön ohjaajat

Sinikka Paukkunen ja Tarja Tuovinen-Kakko